

Obsojena.

Spisal Jos. Kostanjevec.

I.

e se prav dobro spominjam tistega dne, ko sem nastopil svojo prvo službo v majhnem trgu na Notranjskem. Jesen se je kazala povsod naokoli, se je kazala na polju in travniku, po vinogradih in gozdovih, se je kazala na široki lepi cesti, ki sem se vozil po njej iz svojega rojstnega kraja. Ob cesti so rastle mlade jablane, po njih se je lovila jesenska sapa, in upogibale so se veje druga proti drugi ter si šepetale nekaj skrivnostnega. Nekaj plahega je ležalo na okolici in videti je bilo, kakor da so to plahost občutile tudi jablane, zakaj strmele so ob svojem šepetanju tja v daljavo, tja čez gore, videti je bilo, kakor da so se hotele oprijeti voza ter ubežati z njim iz tega kraja na novo solnce, na novo svetlobo. Toda voz je drdral dalje, njih roke ga niso mogle doseči, oblak prahu ga je zakril za ovinkom. Rezek šum, kakor globok vzdih, se je začul za vozom, a preglašalo ga je peketanje konjskih kopit in ropot starih koles. Tam nad gorami pa je viselo solnce, je obsevalo obronke gozdov in velike jase med lesovi, in prelivale so se pred očmi čudovite barve, kakršnih še ni ustvaril čopič največjega umetnika. Prelijale so se in izginjale . . .

Slonel sem v vozu in sanjal. Podobe izza mladih dni so se mi porajale v duši, slika za sliko je stala pred mano, lepa in dovršena. In v vseh teh slikah je bila moja ljubezen, moje hrepenenje, je bilo moje življenje. Zame ni bilo bodočnosti.

Tako niti nisem zapazil, da se je ustavil voz že pred prvo hišo v trgu.

Voznik je skočil z voza.

»Zdaj smo doma«, je dejal in začel izprezati.

Zdramil sem se in pogledal okoli sebe. Bili smo na velikem dvorišču, ki je bilo ograjeno z visokim začrnelim zidom. Ob južni strani je rastle nekoliko starih orehov, na levici so bili hlevi in golobnjaki, a v kotu za vhodom se je ščeperilo veliko gnojišče. Prav pred mojimi očmi pa je bil vhod v hišo. Nad njim se je zibalo veliko zeleno znamenje.

»To je najboljša gostilna pri nas«, je dejal voznik. »Vsi trški gospodje zahajajo semkaj. Eh, tam zadaj v sobi z oknom na vrt, tam ga na leto več razlijejo, nego ga mi reveži izpijemo.«

Zasmejal se je, pokazal brezobe čeljusti in pljunil nadaleč.

Solnce je bilo že zašlo, in temno je bilo dvorišče in temen vhod v gostilno. Neprijetna sapa je pihala od severa, in zazeblo me je. Strepetal sem in z neko čudno plahostjo se je napolnilo moje srce ob pogledu na to dvorišče. Zazdelo se mi je hipoma takšno, kakršne sem videl čestokrat pri ječah. Nehote sem pogledal proti oknom. Hvala Bogu, niso bila zamrežena! Odleglo mi je nekoliko, in stopil sem proti hiši.

V tistem trenutku je notri zasvetila luč. Kakor sem prestopil prag, tako sem bil že v kuhinji. V ozadju je bilo veliko kamenito ognjišče in na njem bela lesena klop. Sredi ognjišča je gorel ogenj, naložena so bila dolga bukova polena na železen zglavnik. Od stropa navzdol je visela črna sajasta veriga in na njej se je zibal velik kotel. Na polici zraven okna je stala široka petrolejka.

V kuhinji je bilo tiho, nič se ni genilo. Samo plamen je prasketal po polenih in od nekje se je čulo, kako prede mačka. Tiho je bilo in nič se nič genilo, a vendar sem začutil takoj ob svojem vstopu, da mora biti nekje v tem prostoru človeško bitje. A nisem ga še ugledal.

»Dober večer, ljudje božji, ako vas je kaj!«

In odzval se je iz kota ženski glas.

Stopil sem bliže in tedaj sem zagledal na lesenem naslanjaču za ognjiščem v kotu žensko, ki se očitno ni brigala za svojo okolico. Sedela je nepremično in roke je imela sklenjene pred seboj v naročju.

»Ali ste Vi hišna gospodinja?«

Nasmehnila se je topo in vprašala je s tihim, komaj slišnim glasom: »Česa želite, gospod?«

Naročil sem četrtno vina in malo južino.

»Prosim, stopite tja notri v sobo, kmalu boste postreženi.«

Ustavil sem se za hipec in pogledal sem žensko natančneje. Nekaj me je vleklo v njeno bližino. To ni bil navaden obraz, ki sem zrl vanj. Zdelo se mi je, da gledam vrt, poln pestrega cvetja, ki je nekdanj koprnelo nasproti solnčnim žarkom, da bi pilo iz njih ljubezen in življenje, da bi z njimi vsak dan vstajalo k novi radosti in bi se z njimi združilo k novemu hrepenenju. A zazidali so nenadoma ta vrt, solnčni žarki niso našli več pota vanj. Ostalo je cvetje brez solnca, povsesilo se je in je začelo počasi odpadati. Po tleh leži, posiplje pota in gredice, a ljudje stopajo po njem in ga ne vidijo. Takšno je bilo cvetje, ki sem ga zrl na tem obrazu . . .

Sedela je nepremično in se ni genila. Roke so še vedno ležale v naročju in oni topi nasmeh je še vedno krožil okoli usten. Obraz je bil videti voščen, rdečica je

menjavala na licih, povzročal jo je rdečkasti plamen z ognjišča vselej, kadar je strepetal više.

Tedaj je za hipec vprla vame svoje oči. Nekaj me je pretreslo, ko sem videl ta pogled, ki mi ne izgine nikdar več iz spomina. Oči so bile steklene in motne, pokazale so jasno, da sedi pred manoj žrtev alkohola.

Kakor bi bila ugenila mojo misel, je povabila pogled in se ni zmenila več zame . . .

Stopil sem v sobo, kamor mi je bila pokazala. Temno je bilo notri, a iz kota sem čul šumno smrčanje. Prijel sem za stol in sem zaropotal. Smrčanje je ponehalo, in nekdo se je nerodno dvignil.

»Dober večer«, se je oglasil hreščeč glas. »Tako bo luč, takoj.« Oprijemal se je ob stole in počasi je prilezel mož iz kota.

»Vse mora človek sam storiti, prav vse; nikdar ni nobenega o pravem času pri roki. Hudič — Mica!« je vpil, ko je odprl duri. »Mica—a!«

Stal je ob odprtih durih in njegovo telo je zavzelo ves prostor med njimi. Bilo je, kakor bi se bil zavalil na prag obilen sodček, ki so mu zrastle kratke, debele noge. Glava se je komaj videla izmed ramen, a se je zibala z životom vred od desne na levo.

Ko sem gledal to kepo živega mesa, me je prevzel silno neprijeten občutek. Nekaj se je vzdigavalo v meni, bilo mi je, kakor bi bil na ladji, ki jo mečejo razburkani valovi semtertja.

A kepa se je še vedno premikala med durmi in klicala.

»To je njen mož!« sem pomislil in oni neprijetni občutek se je podvojil v meni.

Stal sem tako, da sem videl čez njegovo glavo v kuhinjo, prav tja, kjer je sedela ona. Sedela je še vedno

na onem lesenem naslanjaču in se ni genila: Roke so ležale v naročju in na njenih licih je menjavala rdečica, ki jo je povzročal plamen z ognjišča. Ni se zmenila za njegovo klicanje, niti glave ni privzdignila.

Tedaj so se burno odprla vežna vrata. Prihitela je dekla Mica in se je prerila mimo gostilničarja v sobo. Obrnil se je neverjetno naglo za njo.

»Kod že zopet laziš, kanalja? Ali te ona uči, da nagajaš nalašč? Obe naložim na voz in vaju prodam za žlindro. Ali razumeš, kanalja?«

Vpil je hripavo in stopal po sobi semtertja, kolikor hitro so ga mogle nositi noge. Sopihal je kakor kovaški meh, čutiti je bilo, kako se mu tresejo debele ustnice od razburjenja.

»Spodim vaju obe, takoj danes, takoj sedaj!«

Ustavil se je sredi sobe in se zavrtel sam okoli sebe.

»Babe — pijane!« je kričal in se tresel ter pljuval okoli sebe. Stal sem še vedno na tistem mestu, vrata so bila še odprta in pogledal sem v kuhinjo.

Ona, ki je sedela v kotu, se je ob teh besedah krčevito oprijela naslanjača, videti je bilo, kakor bi se hotela dvigniti. Stisnila je ustne, dvignila glavo, toda samo za trenotek. Takoj je bila zopet resignacija na nje obrazu in sedela je mirno kakor prej. Roke so ji padle v naročaj, okoli usten je legel oni topi nasmeh, in oči so zopet zastrmele nekam v daljavo.

Dekla je stopila na stol, in zasvetila je luč po sobi.

Gostilničar se je tačas zopet obrnil in tedaj me je šele videl natančneje. Opazil sem, kako je osupnil, kako se je njegov zaliti obraz hipoma izpremenil in se ga je polastila nemala zadrega. Gotovo je mislil v temi, da je prišel v gostilno navaden kmet, ki se ni treba zatajevati pred njim.

»Ah, ah, oprostite, gospod! Ni moja navada, da bi se tako razburjal, navadno napravim vse izlepa. Ali sedaj ste videli sami, kako so služabniki dandanes malomarni. Oprostite, prosim torej!«

Bil ga je sam med. Skakal je okoli mene in se priklanjal ter mi pokazal s tolsto roko v zadnjo sobo.

»Tam, glejte, tam je za gospodo! Nisem Vas videl prej, tukaj je samo za navadne ljudi, za kmete in voznike in biriče.«

Rinil me je dalje v ozko, zatuhlo sobo, kjer je dekla tudi takoj napravila luč. Sedel je zraven mene, kakor bi se bila potopila, je izginila hipoma vsa njegova sirovost.

Govoril je v onih priučenih frazah, kakršne rabijo poluomikanci, ki črpajo vso svojo vednost in jezikovno znanje iz dnevnikov in iz ust prihajajočih in odhajajočih agentov. Izgovarjal je / tudi na koncu preteklih deležnikov in celo poluglasnega e pred r ni izpuščal, kar se mu je videlo menda posebno imenitno.

A jaz mu nisem mogel gledati v oči, pristudil se mi je bil on in vse njegovo ponašanje, videl sem v tem odurnem, antipatičnem človeku popolnega hinavca . . .

Kmalu nato so prišli v sobo nekateri trški uradniki. Predstavili smo se drug drugemu in gostilničar je odšel, da bi jim postregel.

»Najinteligentnejši človek v trgu in v vsej okolici!« je pokazal za njim davkar. »Mož je mnogo bral, z njim se da govoriti o vsaki reči.«

Pogledal sem davkarja, a obraz njegov je bil popolnoma resen. Tudi drugi se niso smejali. Molčal sem torej tudi jaz in pogovor se je zasukal na politiko . . .

Tisti večer sem prespal v tej gostilni, moje stanovanje še ni bilo urejeno. Ko sem odhajal po stopnjicah navzgor, je gostilničarka še vedno sedela v svojem

kotu, roke so ji ležale v naročju. A nje smehlaj je bil še bolj top kot prej in nje pogled, ki me je spremljal po stopnjicah, je bil še bolj moten in steklen.

Na ognjišču je pojemał ogenj, svetiljka na polici je ugašala in začrneli cilinder na njej je metal veliko senco na pobeljeno steno . . .

Še nisem zaspal, ko sem začul počasne stopinje po lesenih stopnjicah, nekdo je pomagal navzgor človeku, ki ni mogel hoditi sam. Prihajalo je vedno bliže, šlo je mimo mojih vrat, izgubilo se je na hodniku. Spodaj so se zaprla vežna vrata, zalajal je pes na dvorišču, in nastala je tišina naokoli.

Ponoči sem se zbudil. Zdelo se mi je, da slišim iz oddaljene sobe zategle glasove, kakor bi kdo govoril v sanjah. Poslušal sem, zopet se je oglasilo kakor tenak jok in se je izgubljalo po dolgem hodniku. In zopet! Tedaj sem pa tudi razločno začul trde stopinje odtam, nekdo je hodil po sobi gori in doli. Videlo se mi je, kakor bi hotel s svojimi stopinjami preglasiti one redke bolestne vzklike. To se je vršilo le malo hipov, kmalu se je vse poizgubilo, čulo se je skozi okno samo še šumenje orehov na dvorišču, po njih vejah se je lovila jesenska sapa, njih zadnje listje je cepalo z rezkim šumom na tla.

Nisem mogel več zaspati. Silil sem se in tiščal sem oči skupaj, a videl sem vedno pred seboj gostilničarko, kako sedi v kotu za ognjiščem nepremično in trdo, videl sem poteptano cvetje na nje mladem obrazu, nje motni, stekleni pogled, videl sem rdečkasti plamen na ognjišču in začrnelo svetiljko na polici. A iz ozadja je štrlela ščetinasta glava gostilničarjeva, se je zlobno nasmihal njegov zabrekli obraz, so mi mežikale njegove debele, vodene oči. In hudo mi je bilo pri srcu, strah je lezel vanj . . .

Šele proti jutru sem nekoliko zaspal. A tedaj se mi je v sanjah približal njen obraz, vse prejšnje rože so zopet cvele na njem. Oči so se bile zjasnile, vame je sijalo dvoje svetlih zvezd, kakršnih še ni videlo moje oko. Zavelo je toplo naokoli, kakor bi zavel dih pomladanske sape, in razširil se je vonj po vijolicah. Sladko hrepenenje je napolnilo moje srce, iztegnil sem roke in pritisnil sem rahlo ta angelski obraz še tesneje k svojemu, in moje ustnice so se združile z njenimi v dolg, sladak poljub. Ko sem se zbudil, je sijalo jesensko solnce skozi malo okno, in srce mi je bilo lahko in veselo, dokler me ni objela hipoma zopet kruta realnost. —

II.

Odslej sem zahajal sleherni večer h Korošču v gostilno. In vselej, kadar sem prestopil kuhinjski prag in sem se ozrl v kot, vselej sem videl gostilničarko, kako je sedela v lesenem naslanjaču za ognjiščem nepremično kakor oni prvi dan mojega prihoda. Kakor ne bi se nikdar premaknila iz svojega kota, kakor bi tam sedela dan in noč, kakor ne bi poznala nobenega natančneje in bi ji tudi nobeden ne bil mari. Hodili so mimo nje, kakor mimo kipa, k večjemu se je kdo mimogrede ozrl nanjo, a šel je dalje in se ni spomnil, da sedi tam človeško bitje, ki ima morda še srce v svojih prsih. Kakor je stopil mimo nje, že ni čutil več njene bližine, že je pozabil, da sedi človek v naslanjaču. Niti na misel mu ni prišlo, da morda ta človek umira, umira mučne počasne smrti, ki jo vidi, kako se mu bliža sleherni dan bolj, da ga že doseza mrtvaški hlad in vonj po grobu. Ni se spomnil, šel je dalje in se je pomešal med veselo družbo, ki se je nje petje razlegalo čez cesto ter odbijalo od skalovja v gori.

Toda jaz je nisem mogel pozabiti. Opazoval sem jo sleherni dan z velikim zanimanjem in z žalostjo, ki me je vselej napolnjevala ob pogledu nanjo. In opazil sem, da je nje pogled z vsakim dnem bolj moten in steklen, da se z vsakim dnevom manj zaveda svojega stanja, da pada vedno niže, vedno niže v brezno, ki ni iz njega povratka. Videl sem, kako je včasih stopal njen mož mimo nje. Ozrl se je okoli sebe in ako ni zapazil nobenega, se je za hipec ustavil pred njo, in strupen in sovražen pogled jo je zadel iz njegovega očesa.

Nekega dne sem vprav tiho vstopil, ko sem ga videl, kako stopa mimo nje s steklenico v roki. Ni me opazil. Ustavil se je pred njo, pogledal jo je strupeno ter pljunil predse zaničljivo.

»Ali ne bo še konca?« je siknil med zobmi in se zasmel.

Ni mu odgovorila, zamižala je, da ne bi videla njegovega obraza. On pa je zamahnil s steklenico in stopal mimo nje v klet.

Tačas me je ona zagledala. Videla me je, kako sem strepetal, in hvaležen pogled me je doletel iz njenega očesa. Opazil sem, da je bil tistikrat ta pogled za hipec čist, bila je pri popolni zavesti. Odtakrat se je začela zanimati zame. Nastalo je med nama neko razmerje, neko prijateljstvo posebne vrste. Kmalu sem spoznal, da zatajuje svojo strast, da je ob moji navzočnosti vedno popolnoma pri zavesti in da težko pričakuje trenutka, ko navadno prihajam. A po mojem odhodu se je vedno pollaščala zopet ona brezupnost in iskala je leka tam, kjer ga je iskala prej tolikrat, in ob takih prilikah se na večer ni več zavedala. Nositi so jo morali v postelj . . .

Nekega dne sem prišel h Korošču proti svoji navadi takoj popoldne. Kakor vedno, je sedela ona tudi

danes na svojem prostoru. Bila je blede in pod očmi so se poznali veliki črni obroči, znamenje, da ni spala vso noč. Ko me je zagledala, je zatrepetal žarek veselja v njenem očesu, in pokimala mi je v pozdrav.

Stopil sem bliže nje in sem sedel na ognjišče. Izvedel sem bil že prej, da njenega moža ni doma. Odšel je bil po kupčiji. Nisem vedel, kaj bi izpregovoril, molče sem sedel zraven nje. Bilo mi je čudno pri srcu, ko sem bil tako v bližini njeni, ki ni imela menda nobenega prijatelja na svetu, nobene duše, ki bi sočuvstvovala z njo. Gledal sem v tla in sem razmišljal, kaj bi ji povedal, da bi ohladil ogenj, ki uničuje njeno notranjščino. A ko sem se čez nekoliko časa ozrl proti njej, sem videl, da je njeno oko vprto vame. Počasi se je tedaj vzdignila njena desnica iz naročja in je poiskala moje. Njen život se je sklonil nekoliko naprej in naglo in napol tiho je vprašala:

»Ali me tudi Vi obsojate? Tudi Vi? Povejte!«

Plaho je zrla vame, kakor bi pričakovala rešitve od mojega odgovora, in nje desnica se je tresla.

»Jaz, gospa? Moje srce Vas je že davno oprostilo, takoj prvi dan, ko Vas je ugledalo moje oko. Vedelo je, da tukaj ni treba oproščevanja.«

»Hvala Vam, to sem želela slišati iz Vaših ust! Sedaj grem rada tja, kamor hrepenim že toliko časa, tako silno hrepenim. Kako koprnim po onem hladu, ki ga nosi v sebi črna prst, kako bi pogasil divji ogenj, ki polje po mojih žilah! In ona črna tema, kako bi dobro dela mojim očem, ki so se odvadile svetlobe in zraka!«

Odtegnila mi je roko in si je zakrila obraz.

»Ne obupajte, gospa, še se vrnejo časi, ki so bili, še . . .«

Roke so ji spolzele zopet v naročje in nekaj svetlega, kakor spomin iz davnih dni, je šinilo preko njenega obraza. Njeno oko je strmelo nekam v daljavo in ustne so šepetale kakor v sanjah.

»Časi, ki so bili? Oh, vidim jih, mimo mene stopajo, mimo mene hite na lahkih krilih in me pozdravljajo. Čakajte, da vas dohitim, samo trenotek počakajte, da me vzamete s seboj in dam vam zadnjo kapljico svoje srčne krvi, dam vam svojo dušo. Vzemite me s seboj!«

Zdrznila se je in umolknila. Njeno oko se je zopet obrnilo proti meni, pogledalo me je, kakor bi hotelo prodreti v mojo notranjščino. A potem je dejala tiho in zaupno:

»Ako Vam je prav, Vam hočem povedati povest o neki deklici, ki je niste poznali, in o neki ženi, ki jo morda poznate. Ni je slišal dozdej še nihče in je ne bo slišal iz mojih ust nihče razen Vas.«

V kuhinji je bilo tiho, skozi okno v ozadju so se usipali vanjo jesenski jasni solnčni žarki in so plesali po ognjišču, kjer so dogorevali zadnji ostanki drv. Lahek dim se je dvigal kvišku, zdelo se mi je, kakor bi bil v cerkvi, kjer se pravkar zažiga kadilo in se dviga vonjiv dim proti svetlemu stropu. Vrata so bila zaprta, nič ni motilo tišine, ki je nastala. Tedaj je pa ona začela pripovedovati . . .

Živel je nekdej oče peterih otrok. Privaten uradnik je bil in njegova plača je bila majhna, tako majhna, da bi bil z njo izhajal komaj sam. V najemu je imel malo, podstrešno stanovanje, kuhinjo in dva kota, ki se nista mogla imenovati sobi. Ko je prihajal zvečer domov, se je vselej naslonil izmučen na mizo in podprl si je obraz z rokami. Po tleh so se igrali manjši otroci, a večja, tačas šestnajstletna deklica je navadno šivala

v kotu ob žalostno brleči svetiljki. Matere ni bilo več. Sedel je dolgo tako vsak večer, dokler ni starejša hči postavila na mizo skromne, pičle večerje. Po večerji pa je že nekoliko časa redno vstajal, ozrl se po otrocih in molče odhajal. Ni ga bilo domov pred polnočjo. Ko je pa prihajal, je ropotalo po stopnjicah, odprle so se duri šumno na stežaj, in govoril je sam s seboj in se hripavo smejal. Ob takšnih trenutkih je bilo otroke silno strah, potuhnili so se pod odejo in si niso upali dihati. Tudi starejša hči je potegnila odejo čez glavo in se je tresla.

Nekega večera je pa prišel tiho po stopnjicah. Hipoma, kakor bi treščilo, so se odprle duri in stal je sredi sobe sključen in s stisnjenimi pestmi. Kolena so se mu tresla in šibila, zobje so mu šklopotali. Stal je sredi sobe, in obseval ga je mesec skozi edino okno, da je bil videti večji, da je segal do stropa. Tedaj se je pa premaknil in je začel tipati po posteljah. Pritypal je do najmlajšega dečka, odgrnil je odejo in naslonil uho na njegove prsi. Zašklopotali so mu zobje, njegova desnica je iskala nečesa po žepu, njegove oči so se svetile kakor dva velika žareča oglja. Hipoma pa se je dvignil, roko je potegnil zopet iz žepa in zagrnil je otroka. Zmajal je z glavo sunkoma, kakor bi hotel otresti težko breme, in opotekel se je proti mizi. Naslonil se je nanjo, glava se mu je doteknila plošče, in krčevito hlipanje je pretreslo v tistem hipu njegovo telo. Tako je ostal do jutra in se ni genil. A ko je nebo začelo rdeti na vzhodu, ko se je oglasila na sosedovem vrtu pod oknom penica s svojim tihim gostolenjem, tedaj se je počasi dvignil, ozrl se je začudeno okoli sebe in izginil iz sobe. Spodaj so zaškripala vrata, na cesti so se začule stopinje, ki so se oddaljevale. Bilo je tačas prvič, da ni pustil doma nobenega vinarja.

In ni se vrnil ves dan, in otroci so grudili skorje, ki so se valjale iz boljših časov po omari. Zopet je prišel pozno ponoči in zopet ni legel v postelj. Proti jutru je odšel kakor prejšnji dan in ni pustil niti vinarja. A otroci niso imeli sedaj niti več trdih skorij, glad jim je izžemal solze iz oči, ko so se odpravljali v šolo. Proti poldnevu je starejša hči zaslišala vpitje pred hišo. Bili so otroški glasovi, a vmes tudi glasovi odrastlih ljudi.

»Pusti ga, kaj mu hočeš? Ne tepi ga, potepuh!«

»Ukradel mi je kos kruha, ki sem ga imel v torbi za kosilo.«

»Kdo? Kdaj?«

»Tale lakota tatinska, Snojev fant. In pojedel ga je kar pred mano, preden sem ga mogel vzeti. Tat lačni!«

Nastala je zopet gruča in po ubožcu je padalo kakor po snopu.

Tačas pa je prišel po cesti oče fantov. Ustavil se je pred gručo in pogledal, kaj se godi. Starejši so pristopili bliže njega in so se mu režali v obraz.

»Fanta Vam tepejo, kradel je!«

»Jesti mu dajte, da ne bo kradel, gospod!«

Z obraza uradnikovega je izginila slednja kapljica krvi, potegnil je dečka iz gruče in ga vlekel za saboj po stopnjicah.

»Ali ne veš, da se ne sme krasti? Umreti se sme na cesti kakor pes, a krasti se ne sme, ker je greh.«

Prisopihal je z njim v podstrešno stanovanje in se zaklenil v svojo sobo. Odspodaj gori pa se je slišalo smejanje in zabavljanje nad lačno gospodo . . .

In vendar je tudi gori v ono borno podstrešno stanovanje enkrat posijalo solnce! Pozlatilo se je revno pohištvo, razširile so se stene, povečala so se okna,

da je skozi nje lila prelestna svetloba v prej tako zapuščene prostore. In ta svetloba ni izginila niti ponoči, rastla je od dne do dne in bila je vedno mogočnejša. Vsaka stvarca v sobah je zadobila drugačen pomen, večjo, prej nepoznano vrednost, od vsake reči je bilo nekaj domačega in lepega. Bila je ljubezen, ki se je nenadoma naselila v teh prostorih, ljubezen s svojo veliko pesmijo, s svojim zmagošlavjem. Srečala sta se bila na stopnjicah, postala sta kakor na povelje in si pogledala v oči. In nista se mogla zapustiti nikdar več, drug sta bila drugemu zavezana za življenje. To je bila ona ljubezen na prvi pogled, ona velika skrivnost, kakršne ne morejo premotriti plitve duše, kakršna vsplapa samo v velikih srcih, da ne ugasne nikdar več. To so veliki trenotki, ki se ne dogajajo vsak dan!

Odslej je prihajal podnevi čestokrat v podstrešno stanovanje. Roko v roki sta sedela z Milico, starejšo Snojevo hčerko, snovala sta velike načrte za prihodnost, in naglo so potekale ure za urami, so se izgubljali dnevi za dnevi, so minevali tedni za tedni. Končal je bil svoje študije na Dunaju in imel je nastopiti službo kot učitelj na gimnaziji v bližnjem mestu. Malo mesecev še, in postati bi morala njegova žena. Lep je bil Vid na telesu in duši, najblažji človek, kar jih je poznala Milica prej in pozneje. In zato ker je bil blag, zato se je moralo zgoditi, kar se je zgodilo . . .

Nekega dne je pripeljal Snój v podstrešno stanovanje človeka, ki ga tam še niso videli nikoli. Bil je to človek srednjih let, majhen in okrogel in zoprnega zabreklega obraza. Govoril je glasno in vedno mahaje z rokami in bulil je s svojimi debelimi očmi naokoli, da je bil skrajno antipatičen. Z vsem svojim vedenjem pa je kazal, da ima nekaj pod palcem in da se ne boji nikogar. Kakor hitro je zagledal Milico, ni več obrnil

od nje svojega pogleda. Strmel je vanjo in se ji nasmihal s svojimi debelimi ustnicami. Kimal ji je z glavo in le napol je odgovarjal njenemu očetu.

»To boš pa dal meni, Snoj,« se je zasmeljal in pokazal vrsto velikih rumenih zob. »Ženiti se mislim in Tvoja punca mi ugaja.«

Snoj se je prisiljeno zasmeljal in mu ni odgovoril.

»Kupil sem v trgu na Notranjskem gostilno, tja jo popeljem in dobro se ji bo godilo, dobro, kakor kanarčku v kletki.«

Smejal se je zopet, dolgo in zoprno.

Milici pa je lezel strah v srce in sapa ji je zastajala. Pomislila je na Vida in kmalu bi se bila razjokala.

To je zapazil njen oče in dejal je na kratko:

»Izbij si iz glave take misli, Korošec! Zate ni taka golobica, premlada je in prenežna.«

Milica bi bila očeta v tem hipu najrajša objela, nikdar v svojem življenju ni še čutila toliko ljubezni do njega kot v tem trenutku. A Korošec je vstal in se je hripavo zasmeljal.

»Bog ve, kaj še vse pride s časom, prijatelj! Zakaj bi ne bila moja?« Stopil je k Milici in jo je pobožal po licu. Zazeblo jo je, njegova roka je bila vlažna in mrzla, kakor bi bila njeno lice oblezla kača . . .

Tiste dni potem se je marsikaj izpremenilo pri Snojevih. On je bil veselejši kot navadno, v žepu mu je žvenketalo in na mizo je prišlo vsak dan kaj boljšega kot sicer. Razjasnili so se otroški obrazi, rdeli so kot zrela jabolka, in veselo ščebetanje je bilo po vseh kotih. Toda Milica ni bila te izpremembe vesela, nekaj ji je pravilo, da je to veselje na račun njene sreče. Nehote je postavljala to izpremembo v zvezo s Korošcem in z njegovimi zadnjimi besedami. Snoj pa se ni menil zanjo, bil je vesel in dobre volje.

Tačas se je Vid odpravljajal v svojo službo. Bilo je lepega popoldne, ko je prišel po slovo k Milici. Ni se mogel ločiti od nje, vedno in vedno ji je moral zreti v oko.

»Nekaj mi pravi, Milica, da Te zrem danes zadnjič, in žalostno je moje srce.«

»Vid, ne govori tako! Glej me, ali ti, ali nobeden!«

Sklonil se je k njej zadnjič in dahnil poljub na njeno vroče čelo. Počasi in obotavljajoč se je stopal navzdol, noga mu je zastajala kakor bi se hotel vrniti, da bi ne šel nikdar več od nje.

Še nikdar ni solnce zahajalo tako žalostno, kakor tistega večera . . .

Umolknila je gostilničarka pred manoj in se zamislila. Njena roka je nevede in nehote segla pod stol in v njej se je zasvetila steklenica z žganjem. Nastavila ga je na usta in trepetajoč je napravila globok požirek. Nasmehnila se je topo in dejala:

»In Milica ni videla svojega Vida nikdar več, nikdar več!« Zakrila si je obraz v roke in zopet umolknila nekoliko časa. Kmalu pa se je zdramila. »Toda naj hitim k kraju. Malo Vam imam še povedati. Počasi sem pripravljala svoje potrebščine za poroko z Vidom, ki je imela biti takoj na spomlad. Mnogo ni bilo, utrpeti nismo mogli kdo ve koliko ob našem siromaštvu, toda oče je dajal, kolikor je mogel. Toda čudno, namesto da bi bila vesela, kolikor bolj se je bližal čas moje združitve z Vidom, sem bila vedno bolj zamišljena, vedno bolj žalostna. Vedela sem prav za gotovo, da pride name udarec od nekod in da se razprše vse te moje sanje kakor pene. Odkod naj pride? Kaj naj se zgodi? Nisem si vedela odgovora, a čutila sem meč, ki je visel nad mojo glavo in trepetala sem pod njim in pričakovala sem odločilnega udarca.

In res je padel meč na mojo glavo in udarec je bil strašnejši, nego sem ga bila pričakovala. Nekega večera sem začula težke stopinje navzgor proti našemu stanovanju. Nekdo je potrkal in vstopil, ne da bi pričakoval dovoljenja. Pred manoj je stal Korošec. Sopihal je težko, njegove oči pa so se svetile in ustnice so se mu tresle.

»Tako, sedaj le sem prišel po Tebe, golobica draga! In Ti pojdeš z manoj in boš moja lepa ženka.«

Sedel je na stol in se smehljal.

»Ne obračaj se od mene, saj vidiš, da Te ljubim, odkar sem Te videl prvič; bolj Te ljubim, kakor Te ljubi tisti Tvoj mladenič, ki ima še mišjo dlako pod nosom. Ljubim Te kakor dozorel mož in nosil Te bom na rokah, da Te bodo zavidale druge tvoje vrstnice.«

»Nikdar!« sem zavpila. »Nikdar!«

Hotela sem zavpiti na pomoč, hotela sem bežati. A tedaj se mi je približal ter me je prijel za roko.

»Bodi pametna in vdaj se! Glej, ako se vdaš, rešiš svojega očeta, sicer ga jutri zaprejo. In kdo bo hotel biti še mož hčerke goljufa in kaznjenca? Ha, ha!«

Nisem ga razumela, gledala sem ga z izbuljenimi očmi. On pa se je še vedno smehljal in je potegnil iz žepa neki papir. Bila je menica.

»Glej,« je dejal, »Tvoj oče je potreboval denarja in ker mu nisem hotel kot porok podpisati jaz, me je podpisal sam in dobil je denar, in jedli in pili ste zanj. Ali veš, da je to hudodelstvo, ki se kaznuje z zaprom?«

Vse je otrpnilo v meni. A zasvetil se mi je izhod, kakor bi trenil sem planila nanj, da bi mu vzela papir in ga raztrgala. A njegova roka me je odbila, in nezavestna sem se zgrudila na stol. Videla sem samo še, kako so se odprla vrata in je vstopil moj oče . . .

Zravnala se je nekoliko v svojem naslanjaču, solnce je bilo izginilo z ognjišča in temen mrak je polegal po kuhinji.

»Pri kraju sem«, je dejala. »Kaj naj Vam še povem? Rešila sem očeta, a ubila sem Vida in samo sebe. Vid je pustil službo in je šel v semenišče. Lansko leto je umrl na Štajerskem kot kaplan. Jaz pa sem tukaj in tudi moji dnevi se iztekajo. In komaj čakam, da pride zadnji.«

Umolknila je in položila roke v naročje. Utrudilo jo je bilo govorjenje, utrudili so jo spomini . . .

III.

Dnevi so potekali za dnevi, a ona je še vedno sedela v kuhinji na naslanjaču. Nepremično je sedela in roke je držala v svojem naročju. Hodili so ljudje mimo nje kakor mimo kipa, kvečjemu se je kateri mimogrede ozrl nanjo, a je šel dalje in se ni spomnil, da sedi tam človeško bitje, ki ima morda še srce v prsih. Kakor je stopil mimo nje, že ni čutil več njene bližine, že je pozabil, da sedi človek v naslanjaču. Niti na misel mu ni prišlo, da morda ta človek umira, da umira grozne počasne smrti, ki jo vidi, kako se mu bliža sleherni dan bolj, da ga že dosega mrtvaški hlad in vonj po grobu. Ni se spomnil, šel je dalje in se je pomešal med veselo družbo . . .

